

דברי ימי החסידים

כ"ח

אנשי שם

דברי ימי החסידים ותולדותם הולכים שלובי זרוע עם דברי ימי תורת החסידות ותולדותה, כי בכל דור ודור נולדו על ברכי החסידות יחידי סגולה מקרב החסידים אשר נתנו נפשם לבם ומאדם על תורת החסידות ודרכי עבודתה, ובגלל זאת זכו לשם תהלה ולתפארת בשם קבוע לדורי דורות.

החסידים אשר זכו לשם טוב מפורסם גם מחוץ לחוג עדתם, רבים הם, אמנם דרוש זמן רב וטרחא מרובה ביותר להשיג את החומר הדרוש לעריכת תולדות אנשי השם מקרב החסידים ודברי ימי חייהם.

מערכת קובץ „התמים” תתן את כחה בהתענינות מרובה לאסוף את החומר הדרוש בשביל עריכת מקצוע תולדות אנשי שם, ומקוה לעזרתם של זקני אנשי ותלמידי התמימים שיחיו, אשר יואילו להקים היכל דברי ימי חסידות החביד על הגובה הראוי לו.

בקובץ „התמים” חוברת ראשונה היוצא כהיום, נותנים אנחנו תולדות הרב החסיד רבי שמואל בצלאל ב"ר שלום שברתי נ"ע שעטל אשר זכה לשם קבוע בתואר „הרשב"ץ”.

תולדות הרשב"ץ נ"ע כתוב הוא ע"י אחד מחברי תלמידי התמימים שי, אשר שמע מפי הרשב"ץ נ"ע בימי היותו בליובאוויטש.

כן נותנים אנחנו תאור קצר ממהותו והתנהגותו של החסיד המפורסם ר' חנוך הענדיל נ"ל, ואי"ה בחוברות הבאות עוד יבוא אדותו מדברי ימי חיו בארוכה. המערכת

תולדות הרשב"ץ נ"ע.

יתום, וכאשר אמו נשאת שנית, הותנה שרק יתנו לו לאכול, אבל כל היום ימצא מקומו בביהמ"ד, וגם יישן שמה, בעבור משך זמן קטן זבעל אמו הכירו כי נער רך הוא ולא יתקוטט עמו ושקדן בלמודו, קרבו בהתקרבות גדולה והתיר את התנאי אשר יוכל לישן בביתו, גם לקח עבורו חבר שילמוד עמו, וכה עבר משך קרוב לארבעה שנים. בהיותו בן ט"ו שנים כבר הי' באפשרו ללמוד בטוב גמרא ותוס' והי' שוקד על

רשב"ץ נולד בעיר שויעניצאן - פלך חילנא אביו הי' מחובשי ביהמ"ד ולא התעסק בססחר כלל, רק אמו היתה עקרת הבית והיא היתה הבעלת פרנסה, אביו הי' י"ש גדול, מיוחס ומתנגד, אמנם לא דבר על כת החסידים רעה מעולם, מפני איסור דבור להיר שמאן בכל אלה מפני האיסור, ומרת בהיותו קרוב לשנת החמישים, ורשב"ץ נשאר

שדבורו של החסיד שא"ל וגרשו אינם דברים בעלמא היוצאים ונובעים מפני הכעס, כ"א הם דברים שקולים ואמנם שלא בכעס וקפידא כלל, ואמורים באמת מפנימית הלב.

וביותר המשיכוהו אחריהם ב' המעלות טיבות שמצא בהחסידים, הא' גודל הענוה שבהם, וההרגש והאחדות שלהם, שכולם היו כאיש אחד, ולא היו בהם אחד מנשא א"ע לומר שהוא יהי' המנהיג ויהשר, אלא כולם כאחד, והב' התקשרותם והתדבקותם אל הבריאת ית' ואל תורתנו הק' בכל עת, גם כהיותם מתעסקים בעסקיהם וכמו ר' יצחק חייט הנ"ל שבשעה שהי' עוסק במלאכתו הי' ג"כ כדבר דברי תורה, וכן אפילו אנשי מסחור שהי' עסקם בשוק היו מדברים, דברי תורה בכל עת, שכל זה פעל עליו הרבה.

וכנגד זה מצא את החסרונות בהמתנגדים וביותר את אשר כולם מתנשאים איש על רעהו וחולקים כבוד זה לזה, ובסתר לבכם איש על רעהו לא כן יחשובו, ובעת לכתו עבר במחשבתו כמה מן המעשים שראה מן הרב ר' הערשעלע, בהגבתה עצמו, ומהם דחוי פדשיי ז"ל בגמ' דביק, שהרב ר' הערשעלע אמר אשר הפירוש שלו הוא טוב יותר מפי' רשיי, ומרגלא בפומי, אשר רשיי לא הבין גמרא זו כו', ותוסי' לא כיון יפה, אשר על כן החליט שיבדוק את החסידים, מעלותיהם וחסרונותיהם, וכן את המתנגדים, ואז ירארה במה יבחר, כי במסתרי לבבו נמשך הי' אחרי החסידים, אך הי' ירא לנפשו אם היא דרך אמיתית, והתחלת בדיקתו יהיה שילך לשמוע איך החסידים מתפללים, כי שמע שיעקר עבודתם היא התפלה.

כעבור ימים אחדים הלך לבקר את המנין של החסידים בשעת התפלה, להתפלל שמה לא היה באפשרו מפני שחסידים כירכים הרצועות (דתפלה של יד) מימין לשמאל, והמתנגדים משמאל לימין, ולכן עמד אחורי

למודו, וכמעט שבחר לו הישיבה בבהמ"ד בתמידות, גדולי המתנגדים ובראשם הרב ר' הערשעלע (הרב דשווינציאן) קרבו אורחו במאד, והרב הגביל עת בכל יום ללמוד עמו גמרא ותוספות בעיון, וכה למד יותר משנדה ומחצה ובמשך זמן זה הספיק ללמוד עם הרב הנ"ל הג' בבות ומסכת שבת.

באחד הימים מימי הקיץ, ע"פ סבה ומקרה אירע שעבר ע"פ בהמ"ד של החסידים, כי בעיר שווינציאן היו חסידו רבנו הזקן * בערך קרוב לשלשה מנינים **).

כשנכנס לבהמ"ד וזה הי' בין מנחה למערב, ראה קבוץ אנשים יושבים ולומדים בספר קטן, כל אחד מחזיק ספר אצלו ומעיין בו, השתוקק במאד לעמוד שעה קלה ולשמוע במה הם מדברים, קרב אל אחד היושבים והסתכל בספרו, והקשיב מה שלומדים.

בתוך כך ראה אחד המסובים כי קרב איש זר משונאיהם בנפש התחיל לצוח, מה לך פה ***), הלא אתה לא תהי' חסיד כי יונק אתה מחלבה ושמנה של המתנגדים עלינו ומה לך פה, ויגרשוהו.

הגרוש פעל בו התרגשות גדולה ובעת הלוכו התחיל להתבונן באלו הדברים, וכמו שבלבו דאג על זה שאנשים כאלו שהם חסידים, כי בלבו כבדם מבלי הביט על זה שהוא מתנגד, כי טעמו שכבדם הוא מפני שהכיר אחדים מהם ללימדים וי"ש, וסובלים כל כך רדיפות מהמתנגדים, והיו בעלי הוצאה גדולה על החזקת שו"ב חסיד ובלבד שיהי' שוחט בסכין דק, כי המתנגדים היו מחזיקים בשו"ב שוחט בסכין עב כידוע, וכל העורל הכבד הזה ורובו הרדיפות אין פועל עליהם פאומה, ואדרבה הם מתחזקים מעת לעת, שמוה הבין שהם אנשים נעלים, ההולכים בדרך ישרה, ומשו"ו כבדם בלבו, ועתה שגרשוהו ונגז' א"ל שאתה יונק וכו' התחיל לפקפק על מהותם של החסידים, אמנם גם זה הבין

* בעל התניא והסו"ת. ** אחד מהם הי' ר' יצחק חייט — ר' איטשעלע דער שניידער וספר רשניץ שכתב ר' יצחק הנ"ל בשעת עשיית המלאכה היו מדברים וחזורים דאית. *** כי אז היתה המחלוקת עוד בתוקפה.

ובגמר תפלתו הי' כמו עונג שפוך על פניו, כאיש שפרק מעליו עול כבד.

בכ"ז הנה למודו עם הר"צ התחוק מזמן לזמן ותשוקתו אל הלמוד היתה חזקה, וזה הי' כל הפצו לשקוד בתורה, גם הרב מצדו מצאהו ראוי לקרבו וללמוד עמו עד אשר האציל עבורו הרבה שעות ביום, ומאד התענג מלמודו ולמד בשקידה בעיון, כמעט כל היום ומקצת הלילה.

אבל ירושה אחת נשאר לו מבקורו במנין החסידים, כי שם לבו ביותר על התפלה ואם כי לא יכול להוציא הדבר אל הפועל, אבל בסתר לכבו השתוקק מאד אל התפלה בעיון, ומעת לעת ברעיונו נסוג אחור מן המתנגדים מפני רוב מהירותם בתפלה והרבותם בשבח עצמם.

בעת למודו עם הר"צ כאחד הימים, בעמדם בלמוד איוו אגדה, נשתלשלו הדברים מענין לענין, עד אשר בא בדברים איוורת ענין התפלה, או הציע לפני רבו השאלה מהו הפי' דעיון תפלה.

ויענהו הרב ר"צ כי זה אינו דרך לפניו ורק לפני גדולי ישראל.

ויאמר הרשב"ץ הלא מורי ורבי הוא גדול ושר בישראל, ומפני מה אינו מאריך בתפלתו וגם מקצר בה ביותר.

ויענהו הר"צ, בלמוד הנני ב"ה גדיל בישראל וחד בדרא, אבל בדברים אלו אין לי שום שייכות, אך בני הכת הם שקרנים וצבועים והם עושים מעשים זרים ומאריכים בתפלתם, והשם ישמרנו מהם.

התשובה הזאת הלהיבתו ביותר, ואו שאלו האם בא בדבורים או ביוכוחים עם הכת, או שעכ"פ מתח עליהם קו בקורת, לבקרים האם כן הוא כמו שאומרים עליהם, או שהחליט אודותם מבלי דרשו על פרטיות מהותם ורק תמך יסודותיו על שגאה המסורה איש מפי איש, בה ילך גם הוא מבלי מצא לנכון לתהות על קנקנם, והרי אפשר אשר הוצא בשכלו ימצא אחרת מכם שקבל, ואפשר החליפו דרכם מאז ומקדם.

הדלת לשמוע איך הם מתפללים, אחד החלונות הי' פתוח ולכן הי' בטוח כי בודאי ישמע איך מתפללים ועמד משך שעה שלמה או יותר ולבו נמס בקרבן, כי תפלתם היתה בהתלהבות גדולה בצעקות ובכיות עד אשר התאסף לא יוכל ונכנס פנימה, והנה העומד אצל החיבה הוא החזן אומר לך הוי' הגדולה כר בהתפעלות ומכה באגרופו על מצחו, וכולם כאחד מתפללים בדבקות והתקשרות גדולה, עד אשר בנקודת לבבו החליט שדרכם טובה, ובודאי זו התפלה רצוי לפני הקב"ה ומתקבלת. סיפר שראה אשר אחדים מהם הנה בעת תפלתם היו מופשטים מכל נין גשמי וחומרי, ולא ידעו אי' המה, וביתרון גברה התפעלותם בהגיעם לברכות ק"ש, אמנם העת לא הספיקה לו להמתין עדי גמרם תפלתם כי ירא פן יודע לרבו ודודו, מבקורו זה בבהמ"ד של החסידים.

מן היום ההוא רוח אחרת היתה עמו, והתחיל לעיין מעט בתפלה, לשמוע פירוש המלות מהתפלה שהוא מתפלל, ומה מאד הי' צר לו מזה שראה כמה מנכבדי העיר הלומדים ונחשבים ליר"ש, כשבאים לבהמ"ד באמצע התפלה מתחילים המה ממקום שהצבור מתפללים שהוא היסוף לגמרי מהתפלה בעיון, כמו שראה במנין החסידים, ואינם גם משמיעים לאזנם מה שמוצאים מפייהם והתחיל לבדוק ברעיונו את המתנגדים ולתהות על קנקנם לדעת מהותם. ראש המבוקרים הי' אצלו הרב ר' הערשעלע, שבכ"מ הי' מזכיר שבה עצמו ויכולתו בלמוד, עד אשר הוא כמו אחד מן הראשונים, וכי אינו מצטרך כלל לפירושי האחרונים, והכלל הוא לוקח ממקורו מים התלמוד, ונהרות הרמב"ם הוא שט בטיסה אחת, ופסקי הרא"ש והתוספות הם ב' עיניו, וככה מרגלא בפומי, ר' הירש האט ש"ס ותוספות צוקאפען, ירושלמי וספרא ורמב"ם אינטערן זייט, א קלייניקייט ברוך השם שלשים שנה התמדה בלמוד יותר מיי"ח שעות בכל יום. בתפלתו הי' ר"צ ממעט כפי האפשרי יותר מחצי שעה לא הי' מאריך אפילו כיו"ט.

יגרשוהו, כמו שהי' בפעם הראשונה, התיעץ בעצמו כי יתראה עם אחד מהחסידים ולסנוי יגלה לבבו כי לאחר הבינו מעט דרכם ומהותם בדעתו לבוא בקהלם, כי לבו אחריהם נמשך. בפנות השמש הלך אל אחד החסידים וספר לו ענינו, ובקשו כי יהי' לו למגן ולמחסה שלא יגרשוהו, והאישי ההוא קרבו בהתקרבות, ויעץ לו שלא ילך אל עת הלמוד, אך הוא יגביל עבורו זמן ויבינהו תחלה כללות הענין, ואת מקור החסידות והחסידים ויחוסם ואח"כ יראה מה שיעשה, ובאשר יבחר כן יעשה, והוטב הדבר בעיניו.

האישי הזה הי' אחד מפועלי רי' יצחק חייט הג"ל, ובכל ערב היו מתאחדים אל מקום קבוע, והוא ספר לו כי הי' איש רם המעלה ונעלה רבינו הבעש"ט, וספר לו כמה אותות ומופתים ממנו, ואשר תחלה הי' בהעלם ואיש לא ידע ממנו, ואח"כ סיפר לו מאוסן התגלותו, וע"ד תלמידיו, ושלאחר הסתלקותו ישב על כסאו רבנו המגיד ממעזריטש, ואחריו תלמידו המובהק הרמ"מ מוויטעבסק שנסע לאה"ק, ועל כסאו ישב רבנו הגדול, אח"כ ספר לו סבת המחלוקת והמלשינות שהי' על רבנו הגדול ואופן הצלת רבנו הגדול, וגודל הנסים שנעשה לרבנו, עד אשר במשך כמה וכמה ימים הבינו והאיר עיניו בכל הענינים ובתוך הספורים הכירו (האָט ער אים געמאכט דערקענען) מהותו וקדושתו של רבנו הגדול, ומהירות תורת החסידים וענין עבודה שבלב אשר בזה הוא עבודת החסידים ודרכי החסידות.

המתנגדים הראשונים היו ביניהם בעלי צורה אבל טעו וחשדו בכשרים והמתנגדים דעתה - בדור ההוא - הנה רק בדרכי אבותיהם ולכו, ואין אחד מהם יודע על ברור מה היא שיטתם שיטת החסידים.

הספורים של האישי קרבוהו, והשתוקקות לבו אל החסידים והחסידות עוד התגברה, והודיע את האישי כי בחפצו עוד לבחון את הלמוד, והאישי עשה בקשתו ולקחו אתו עמו והושיבו אצלו בעת הלמוד והבינו כל ענין וענין, וכה עשה פעמים אחדות.

כשמוע הרב טענותיו, לא הרגיש כי היא שאלה שבאה אצלו על ידי מחשבה ועיון בזה, רק חשב שבהיותו בעל חושים ועוד רך בשנים אשר לא שמע תעלולי החסידים ואיש לא הסבירו עדיין מטרם של החסידים ודרכם, ורק מן השפה ולחוץ המה טענותיו, והתענג מזה שראה שבעל כשרונות הוא, ומצא חוב קדוש לעצמו להבינו מסתרי החסידים ומחשבתם, והתחלת התגלותם, והתחיל אחת לאחת לספר לו דברים מגונים על החסידים ועל רבם הוא רבני הגדול, כפי שקבל מאנשי מעלה.

ימים רבים נמשכו הספורים, ופעם התפאר כי זכה לאכול לחם יחדו עם אחד מן המוסרים שמסרו את רבנו הגדול. הרשב"ץ בקשו כי יספר לו את פרטית המלשינות והרצ' ספר לו הכל מה שידע, ובכל עת שהזכיר הרצ' את שמות המוסרים כינה אותם בכינויי כבוד גאון צדיק וכדומה, וישאלהו הרשב"ץ הלא המסירה והמלשינות אסורה ע"פ דין, ואין הוא עוד מכנס בתוארי כבוד צדיק גאון, ויענהו הרצ' כי אחד מתלמידיו הגר"א היותר נעלים התיר זאת ע"פ דין, והתחיל לדבר בשבחיו של הגר"א ותלמידיו, והשבתים היו כולם שבחים חומרים, והבכח מדברנו הי' כי הזהירו שחיו בל יביט עליהם, ומכ"ש יק"ו שלא יבא בקהלם ח"ו, אשר דרכם ניטה אל המינות והכפירה ר"ל, ואזהרתו היתה כפילה ומכופלת בזה.

השיחה הזאת האירה מעט את עיניו, כי ריב דבורי המתנגדים על החסידים המה בעקבות שנאה כבושה כסירה מאיש לאיש, בנוי על יסודות קלים וכבוד החסידים נתגדל בעיניו, כי לפי דעתו בנקה הי' להחסידים להראות בעליל כי חפים המה מפשע, והטא אין בהם, ודרכם קדושה היא, והחליט בנפשו כי ילך אליהם בשעה שהם יומדים בין כנחה למעריב לשמוע מה הם לומדים יבמה הם עוסקים יאו יראה ויחליט כמה לבחור, הגיע היום אשר החליט כי באותו היום יבקר את בנין החסידים להביא את החלטתו האמירה להתבינן בדבר למידם והתעסקותם אל הפועל, אמנם למען הקדים את המקרה שלא

הוא דוחה כל סינא, כעס, וקפידא וכלא זו בלבד שיסבול מחבירו אלא יגמול לו טובה*) והי' לי שמחה לשמוע איך כי נער לומד בהשכמה בהתמדה כזו, ובחוקך כך כשראה אותי נתבלבל וצעק בקול חטף ארץ הספר והצניעו בכיס בגדו, אז הבנתי כי בודאי נחטף במינות והוגה בספרי הכת, ולשם קודשא בריך הוא אורתי כח גדול והתאבקתי עמו עד אשר לקחתי הספר ממנו והא לכס.

זכות גדול - אומר הר"צ - זיכך הבורא ב"ה להציל נפש מישראל, את הספר צריכים להראותו לדודו, יראה בעצמו איזה גידולים הוא מגדל בתוך ביתו, והמתחיל במצוה אומרים לו גמור, לך מהר וקרא את דודו שיבוא תיכף אלי.

בבוא דודו אל הר"צ ספר לו ככל אשר בעיניו ראה האיש המספר, וגם הראה לו את הספר של הכת שמצאו אצלו, והר"צ איים על הדוד אשר מלמוד כזה יכול לבוא לידי כפירה ח"ו.

רשב"ץ נתירא להשאר בבהמ"ד, ותחלה חפץ ללכת למנין החסידים, אך גם מזה התירא, ויתחבא בגג בהכ"צ ושם הי' חור, וישמע כל הנעשה בבהמ"ד, ובראותו כי מתפללי יתיקין הלכו לדרכם ירד זבא לבהכ"צ להתפלל, והי' שמח במאד שאיש לא דבר אודות המאורע, והחליט כי ישאר כך.

אחרי התפלה הלך לבית אמו לאכול ארוחת הבקר ככלל יום, וכאשר גכנס לבית עודנו עומד על מפתן הבית פגשוהו דודו בהכאת עץ בראשו בחזקה מבלי אמור לו אפילו מלה אחת, ואח"כ הכהו בידיו עד אשר מרוב הנאב התעלף.

כראות האם כי בנה נתעלף צעקה מרת עד אשר בצעקתה החזירה נפשו אליו ודודו צועק עלי' האם אפיקורסים אחויק בביתי טוב לך יותר כי ימות, אני הייתי מניח אותו מתעלף עד אשר תצא נשמתו, את אשה ובעלת רחמים, זכור אם יחי' ויהי' אפיקורופ יהי'

מכל בקוריו ועניניו לא נודע לשום אחד מהמתנגדים ואיש לא ידע מזה. פעם אחת בלמודו עמהם הי' הלמוד קשה לפניו בהיותו עדיין רך בשנים, ולמדו אז את ספר התניא, אז יעץ לו החסיד כי יקח עמו הספר ויחזור על הלמוד בינו לבין עצמו, עצתו הוסבה בעיניו וכן עשה, ובישבו בבית המדרש חזר על הלמוד פעם ושתים, ומאו התחיל להתנהג כן בתמידות.

באחד הלילות בישבו יחידי בבהמ"ד וחזר על למורו נכנס אחד מהמתנגדים וראה והנה נער לומד בעיון ובהתמדה והתענג מאד מזה, בקרבו ראה והנה לומד הוא בספר קטן וישב אצלו ושמע והוסיב בעיניו, רשב"ץ לא הרגיש כלל בהנכנס, וישב ולמד ואח"כ הגביה עיניו וראה והנה איש יושב ממולו נפחד ונרעש במאד ומרוב הבלבול צעק בקול אוי, אוי (כי הלא עתה יודע ח"ו סודו, ומרה ח"ו תהי' אחריתו) ויחטף את הספר ויצניעו בכיס בגדו.

הפחד שלו העיר חשד אצל האיש והתעורר לשאול אצלו מה למד והתחיל לומר לו כי טוב הוא הלמוד הזה, ונראה לו בכי טוב, רשב"ץ חשב שחפץ להערימו בזה למען לא יספור לו, וכל מה שזה מאמת לו יותר כי נראה לו הלמוד הזה הי' נסוג אחור יותר ויותר, וממאן לומר לו עד אשר האיש התגבר עליו ולקח בחזקה את הספר ויביט בו ולא ידע מה זה, עד אשר ראה בתוכו צדיק רשע ובינוני וכי' ואבין כי זהו הספר של כת החסידים.

ואז הבין מפני מה נרעש ונפחד רשב"ץ כל כך, ומדוע לא חפץ להראותו, והלך האיש וספר להרב ר' הירשעלע שהיום השכם בקר (זה הי' בקיץ) בשעה ג' או ד' מצא את הנער לומד בהתמדה בעיון באחד מספריהם של הכת. בבואי לבהמ"ד - מספר האיש - השמש עוד טרם יצא, ראיתי כי הנער לומד בהתמדה בעיון גדול, שמעתי רק מלים בודדות, דגם בדבריהם שבין אדם לחבירו הרי

(*) רשב"ץ חזר אז פרק י"ב בתניא,

בחזירתו העירה בא ברחוב הראשונה ולא נגש איש כי רוב אנשי העיר מההמון הירשנים והבני תורה מהם יושבים ולומדים בבתיהם או בהבתי מדרשים. בעברו הלאה ואת מרחוק והנה הרב ר' הירשעלע הולך עם עוד שני אנשים, ויתעצב בקרבו, כי בעומק לבבו כבר הי' במוחלט שהי' חסידו ויתחבר אליהם ועתה רואה הוא כי מרחוק הולך הר"צ, אבל עוד תקיה הי' לו כי אפשר יפגוש בחסיד כי הררך עוד רחוקה, והלך הלאה.

ובעוד הלוכו ראה והנה אחדים מהחסידים יוצאים מבית המדרש שלהם ושמוח בלבבו אבל לדאבונו פנו ערפם וילכו לצד השני כאופן שלא פגש בהם, והנה להצלחתו כעוד רגע יצאו שני אנשים מבהמ"ד דחסידים, ואחד מהם הוא החסיד אשר אליו פנה בתחלה כנזכר, ובראותו אותם צהלה נפשו בקרבו והנם הולכים הם לעומתו, וכפי שהבין מתנועות ידיהם דברו אודותו, והחסיד הראה לחבירו בידו עליו.

וכבר הי' לשיחה בעיר כי הנער שהי' הרב מוסר נפשו עליו בשקידה בלמוד ומפליא בכשרונותיו נלכד בפח הכת ומצאוהו היגדו בספריהם, דודו הכהו וגרשהו מביתו.

עברו רגעים אחדים והם נפגשים ואמר שבתא טבא להחסיד, א"ל החסיד מה נעשה עמך, לך לא יועיל מאימה, כאמור אם תכתש וגו' ואתה תשאר מתנגד, וכנראה אין אתה ראוי להיות חסיד אפי' ואבני לך ולראשך, ואפי' אם יציקו מי חכמה על ראשך הנה אתה במצבך תשאר.

כעין תשובה על הדברים האלו ספר להם את הנעשה אתו, מיום שמצא אותו האיש חוזר על למודו ורוב יסוריו, את הסימן שעשה לעצמו, ואשר עתה הנה הוא מקבל על עצמו להתחבר אליהם, וכפי שזוהו כן יעשה החסיד קבלו אל ביתו ונתן לו לאכול ולסתות ולא הביט על זה שהי' עני ואביון.

ביום השני נודע להרב ולדודו כי נשאר הוא בין החסידים, והתחיל דודו להציק לאם הנער ולעשות לה יסורים ועגמת נפש, אכנס היא בהיותה אשה בעלת שכל וקראה לבנה ודברת

עגמת נפש הרבה יותר מאם ימות עתה בעודו יהודי כשר.

עברו איזה ימים ושב לאיתנו הראשון ונא לבהמ"ד כדרכו מאז ומקדם, אמנם תמורת הלמוד התחיל הרב לדבר עמו בדבר חטאו האיום, ואיך כי נלכד בפח ויפול ח"ו בידם, והגדיל והרחיב הדבור מזה ביותר והוא שתק, ולא ענה לו ע"ז מאומה, ויהי כי הצירו כי ישיב לו האם ישוב עוד לכסלה או יקבל עליו שלא יבא בקהלם עוד ויחוס על נפשו לא השיבו גם ע"ז, אך התחיל לסתור ראיותיו ודבריו, וכי באמת היא דרך ישרה והמתנגדים אינם אלא טועים ולכשיתברר להם טעותם הגדול הנה גם הם יתחרטו.

כראית הרב כי בקי הוא בכל סדרי הענינים והמאורעות יותר ממנו, הבין כי לא יעלה בידו להשיבו, והודיע לדודו כי לשווא עמלו וכי נלכד הוא בפח יוקשים, וכשמוע הדוד כ"ז, נשבע כי לא יחזיקו בביתו אפילו רגע א', וגרש יגרשנו, והרב הודיע לכל הבע"ב כי זה הנער נלכד להכת ויזהרו ממנו וציערו אותו במאד בחשבם פן ואולי זה יועיל לו שיבו אליהם.

וכאשר דודו גרשהו מביתו הלך לבית המדרש, ואם כי לא גרשהו משם, אך כל אחד התגרה בו וקראהו אפיקורוס וכו', ורעב הי' ללחם גם ביום הראשון וכה עברו עליו ימים שנים או שלשה בלא אכילה לפי הדרוש, ורק כי אמו היתה מביאה לו פרוסת לחם יבש להסיר רעבונו, וכה הי' עד ש"ק וש"ק בכלל.

בש"ק אחר התפלה הלך מחוץ לעיר והתחיל לכנות ואמר רבש"ע חפץ אני ללכת בדרך הקדש והאמיתי, אם דרך המתנגדים היא דרך האמיתי אלך בה, וממנה לא אסור, ואם דרך החסידים אמיתית אז אבוא בקהלם ובדרכם אלך, ובכה בכי תמרורים, ועשה סימן לעצמו שכשילך חזרה להעיר, האיש אשר ימצאוהו ראשונה, אם חסיד — יתחבר אליהם, ואם מתנגד אליהם יתחבר, וחקק האות בזכרונו ואת ה' בקש איך שהוא אבי יתמים הלא רחם ירחמנו ואת הדרך הטובה והאמיתית אותה לפניו ישים.

הרשב"ץ השתמש בהזדמנות זו, והסיב דבריו לענין אחר, וישאלהו קושיא חזקה בהסוגיא שלמד או הר"צ התעמק להשיב מחשבות בדבר השאלה, ויבאר את הסוגיא בפלפול גדול ועמוק, ודרך אגב דחה פרש"י, ואז אמר הרשב"ץ איך הוא למד את הסוגיא, ויתפלא הר"צ ויאמר כי הוא למד ט"ב, והודה כי מאז ועד עתה התעלה בידיעת הלמוד.

אז התחיל הרשב"ץ לבאר לפני הר"צ ונכבדי הבית המדרש את מהות תורת החסידות שהיא מצות ידיעת ה', ליחדו, לאהבה וליראה ממנו אשר לולא ידיעת חכמת תורת החסידות אי אפשר לקיימם, וגם למוד התורה וקיימם המצות שבין אדם למקום ובין אדם לחבירו, הנה עפ"י תורת החסידות הוא באופן אחר לגמרי, עודנו מדבר, והנה לפתע פתאים פניו נסבו מימין לשמאל ומשמאל לימין וכל גופו רעד ממכת לחיים אשר הוכה מאחד אברכי המחנגדים, ועוד לא הספיק להגביה כובעו - אשר נפל מעלראשו בעת שהוכה - והנה דם זב מפיו וחוטמו, וכרגע הסתלק כח זכרוננו, וכאשר פקח עיניו ראה שהוא שוכב במנין החסידים, ספרו לו אשר בעת שהתעלף הכוהו בלי חמלה, ומהם אשר חפצו להכותו גפש, אמנם הרב ר"צ ואחדים מנכבדי הבני תורה דהיו נגד זה, אבל לא יכלו עמוד כנגד המכים, ודהודיעו להחסידים ובאו כולם כאיש אחד, ובעזרת הרב ר"צ והנכבדים הנ"ל הצילוהו ויבאוהו לבית הכנסת של החסידים.

בעמל רב הושיבו גפשו מהתעלפות העמוקה, אבל הי' מונח כאבן דומם, כולו בוער באש מתלקחת, עיניו סגורות ופיו פתוח, והרופא אמר כי נחלה ר"ל בולקת המוח, ודלקת הריאה, ויעש לו כמה תרופות ורפואות וכה שכב כשלושה שבועות עד אשר פקח את עיניו והתחיל להכיר את מכיריו.

ימים רבים לא ידע סבת מחלתו כי שכח כל ענין הפגישה עם הר"צ, השיחיה בלמוד ודבורו אודות החסידות והמכות אשר הוכה, וכאשר התרפא ושב לאיתנו יראו החסידים פן יכוהו המתנגדים ולא היו מניחים לזהו

על לבו, והוא הבינה את הענין בכללותו, גם היא הודתה כי דרכו טובח וישרה ובה ילך הלאה. והחסיד למד עמו דא"ח בכל יום, ותחלת למדו הי' ספר התניא, ד' וה' פעמים כל פרק, וספר שערי אורה לכ"ק אדמו"ר האמצעי וצוקללה"ה ולמד זה בתשוקה גדולה ובהתמדה וכל דבר שלמדו אהו הי' חוזר כמה וכמה פעמים, היו מקרים שחזר למוד אחד, עשרים ושלשים פעמים.

באחת ההתעודות - פארברענגען - הרשב"ץ מוכיח את תלמידו התמימים באמרו כד היינן זוטרי והיינו שומעים איהו דבר מן החסידים היינו נושקים כפית רגליהם, ואתכם מסטמים כעגלי מרבק ואתם אוטמים אזניכם משמוע חמשה ששה שעות רצופות - מספר הרשב"ץ - הייתי חוזר על למוד אחד שלמדני החסיד ר' משה, הוא - החסיד ר"מ - צוה עלי שאחר החזרה היטב בדבור אחזור כל למוד ולמוד בהרהור המחשבה שלש וארבע פעמים עד אשר התרגלתי להחזיק המחשבה בענין אחד כשלש שעות ויירר.

אם בעיני לא ראיתי - מספר רשב"ץ - ובאזני לא שמעתי לא הייתי מאמין אשר החסידים לומדים גמרא בעיון, ושהם בעלי סברא בחדושי תורה, ובה מאד נפלאתי בישיבי בפעם הראשונה להשעור העיוני שלומדים החסידים שלש פעמים בשבוע, כי אז נודעה אשר אדמו"ר הזקן הראשון צוה אשר בכל עדה ועדה מקבוצ ומושב החסידים ילמדו הש"ס כולו במשך השנה ואשר ע"כ לומדים הם כל אחד לעצמו איהו מסכת במשך השנה, באופן שילומד הש"ס כולו, וינוסף לזה לומדים כולם יחדו מס' אחת לעיוגא, ושעור זה הוא רק שלשה פעמים בשבוע, כל פעם ופעם אשר שמעתי את השעור נוסף לי רבוי ידיעה, והפרק הי' דתניא הסיף לי תשוקה גדולה בלמוד התורה ביתר שאת מכמו שהי' לי מקדמת דנא.

באחד הימים פגש בו הרב ר"צ, הרשב"ץ וקדים לדרוש בשלומו, כתחלה פנה ממנו ולא ענדהו, וכעביר רגע קרא זותו בשמו, ושאלהו אפשר יתחרט על מעשהו הרע.

כי טוב לפניו ללכת לליובאוויטש להשיבת הגדולה אשר בשם ובליובאוויטש ילמוד גם דא"ח, וישמע התורות מהאדמו"ר.

אמנם בכדי שיהי באפשרו להתקבל לליובאוויטש צריכים הכנה בזה בלמוד ובעבודה שבלב, על ידי הוראת חסיד למדן ועובד ה', ויבחרו בהחסיד הר"מ נ"ע אפאצקער לשלחו אליו, ואם מסכים ע"ז אזי ישתדלו להביא החלטתם מהכח אל הפועל.

מוכן הדבר כי הרשב"ץ מצדו הסכים על זה, אם כי לא ידע את הדבר לתכליתו, אבל זאת הבין כי בודאי טובתו הם דורשים. באחד מימי אדר והנה אחד מהחסידים נוסע ליובאוויטש, והדרך כמו שהיו נוסעים אז, עברה דרך עיר מושב ר' מיכל ז"ל, והציע כי הוא יקח את הנער עמו, וימסרו להר"מ כמו שהחליטו, ויבקש עליו כמו שהחליטו, ויבקש עליו את הר"מ שיקרבו ויסביר לו פנים להורותו ולהבינו את תורת החסידות ולהשיג עליו בהדרכתו למען ילך בדרך טובים, ולמען יהי ראוי במשך הזמן להיות חסיד, כלי לקבלת תורת החסידות, וזה יהי שכר עבודתם ועמלם עליו, וגמול טוב על רוב היסורים והרדיפות שיסרו ורדפו המתנגדים אותם בגללו, הדבר דהוטב בעיני החסידים, והסכימו כולם כי ודאי טוב יותר לשלחו עם אחד מאחייהם מלשלחו יחידי.

ימי מלחמה היו לו להרשב"ץ הימים ההם, כי תחלה חשב כי יסע ישר עם החסיד, ואל יקבל גם ברכת הפרידה מכל מכיריו ומיודעיו המתנגדים, אמנם כאיש נלבב ואוהב האמת והישר הנה בהביטו רוב הרדיפות והיסורים שרודפים את החסידים אשר לא נחשבו המתנגדים בעיניו נגד החסידים ומעלותיהם, לא נתנו לבו ללכת אליהם.

ענותנותם של החסידים - חשב הרשב"ץ - גרמה כל זאת, ואפשר שגם הם לא ראו מתאפקים ע"ז בודוטי, ורק האזהרה הכפולה ומכופלת, של רבנו הגדול לכללות אנשי (הנדפסה באגה"ק סי' ד' ד"ה קטנתי אשר מפני חיל ורעדה אחזה את החסידים גם לבוא

לאמת יחידי החוצה, והי' יושב ולומד כל היום בבית החסיד ר' משה ואתו עמו הי' הולך לבית המדרש וכה עסק בלמוד הנגלה ודא"ח משך רב עד אמצע חודש שבט.

ימי מגורו עם החסידים - מעת התחברו אליהם בימי הקיץ עד חודש שבט - חלפו ועברו עליו כצל שהם היו לו ימי ענג ועדן, והשביע בענג נפשו, וכשטף מים כבירים כן האיר לו כאורא מהחסידים פניו להעמידו על האמת ולהדריכו בדרך החסידים התמימים והישרים, וכשמן הטוב באו הדברים בקרבו וכטל תחי' היו לו אמרי החסידים, וביותר גדול התמסרותם אליו באמת ואמונה טהורה ומטרתם אחת להעמידו על האמת היא תורת ההסידות. במשך העת הכירו החסידים את כשרונותיו הנעלים, וביתרון כח ההעמקה שהי' מיוחד בזה אשר נבאו לו מביני מדע עתידות נכבדות בהשגת תורת החסידות, וגם כח העוז שלו לבלתי נסוג אחר מהשיג חפצו גם אם מניעות גדולות ובצורות יעכבוהו, ורק בהדרך אשר בה בחר ילך השקט כאלו איש לא ימנעהו והכל מסכימים לו.

ולמען תת לו האפשרות לעלות מעלה מעלה בהשגת מטרתו מצאו לנכון וישר לפניו כי יסע בתור רזלמיד אל אחד החסידים המפורסמים, וכאשר יעבור עליו משך זמן אצלו או ראוי יהי' לבוא ליובאוויטש לכ"ק אדמו"ר בעל הצמח צדק וצוקללה"ה.

באחד הימים היתה ועידת החסידים בשויענצ'יאן לטכס עצה על אדות מעמד ומצב החסידות והחסידים בעדתם, הנה על סדר היום הי' גם שאלת מקום למודו של המתחנך רשב"ץ. אחרי ישוב הדעת בכל ההצעות אשר הוציעו, הוחלט כי ישלחוהו אל הרב ר' מיכל אפאצקער שהי' חסיד רבנו הגדול מהיורטר נעלים, והי' איש בעל רוח"ק, ואצלו ישיג כשרתו בידיעת החסידות, ויתרגל עצמו בעבודה שבלב זו תפלה, והחסיד הרמ"א נ"ע ילמוד עמו ויכין אותו שיהי' ראוי לנסוע לליובאוויטש. באחד הימים סיפר לו החסיד ר"מ כי בהתועדות יחדו, התבוננו במצבו ובתכליתו,

הוא הצלחתם של המתנגדים כי לולא זאת כבר היו החסידים מראים במיחש צדקם אשר להם יאתה כבוד ותהלה על רוב ותרנותם וענותנותם, וכמוכרח ה' הר"צ להודות לו גם בענייני עיקרים ומה גם שהוכרח לעבור בשתיקה על כמה וכמה שאלות שהציע לפניו על מנהגי המתנגדים ועניניהם כי לא ה' לו מה להשיב עליהם ולתרום.

השיחה הזאת הרימה מצב הרשב"ץ בעיני הר"צ והתחיל להתענין יותר ויותר במצבו, ואז סיפר לו כי עתה החליטו מדריכיו החסידים לשלחו אל אחד מהחסידים המפורסמים, וכי שם ילמוד משך זמן עדי יהי ראוי לנסוע לליובאוויטש, וכי מטרת ביאתו הוא לקבל ברכת הפרידה על זמן בלתי מוגבל.

כשמוע הר"צ כזאת התרגש מאד ויאמר אף כי שמעתי, אשר הרב דליובאוויטש הוא נאון גדול, בכל זה מקוה הוא, אם ילמוד עמו יהי לו פעולה יותר ודיבר על לבו כי ישאר עוד בשויעניצ'אן, ולכד"ם ילמוד עוד כמו שנתים או שלש נגלה ואח"כ יסע לזרכו. דהרשב"ץ ענהו אשר מוריו ומדריכיו החסידים יראים שבלא למוד הנסתר אפשר ה'ו ישכח על גותן התורה, וע"כ בחרו לי ונסיעה מפה, וכי החסיד אשר אליו ישלחוהו יעמידו על בסיס נכון, וכגמרו לדבר התחיל לקבל ממנו ברכת הפרידה, וכמעט שולגו עיני הרב דמעות וברכו שיסאר עכ"פ יהודי מחזיק בתורת ד'.

מהברכה הזאת התרגש הרשב"ץ, ואז נוכח לדעת כי צדקו החסידים באמרם כי המתנגדים מחזיקים עדיין בשטותם אשר למוד החסידות מקלקלת את למוד הנגלה, בה בשעה שאיש תבונות לא יאמר ככה, ואדרבה יבין וידע כי החסידות מחזקת את התורה וכידוע בענין עירוב קב חומטין, ובהתרגשותו זאת הלך מאתו. עברו ימים אחדים והנה הגיעה העת שעליו ה' לנסוע עם החסיד כמבואר, ועדת החסידים נקלו וברכו אותו ברכת דודוך להתלמיד, ומתוך שמחה ובכי מעורבים יחד נסע בלויית החסיד לזרכו.

בדברים עם המתנגדים, וכה התנהגו כולם כאיש אחד לעבור בשתיקה על כל מה שנעשה להם. אמנם אחר כן עלה בדעתו שאדרבה ילך לקבל ברכת הפרידה מהם, כי הלא נוסע הוא על זמן בלתי מוגבל, ומי יודע מרמי יתראה עמהם, ואם עכשו לא יודה להם עבור חסדם אתו עד שבא אל החסידים, כתי יתן להם את תודתו, והחליט ללכת לקבל ברכת הפרידה. את החלטתו זאת לא סיפר גם למורו החסיד ר' משה, כי ירא אשר לא יניחו ללכת, וגם הוא בעצמו ה' ירא פן יכזהו עוד כאשר קרה אז.

אבל ההפך הפנימי להתראות עמהם פנים, ובפרט כאשר גם אז הנה הרב ר"צ יאחדים גם מהבני תורה היו נגד זה שיכוהו, וגם הם שלחו להגיד להחסידים כי ימהרו לבוא להצילו, וגם הם בעצמם השתתפו בהצלתו, החליט ללכת לקבל ברכת הפרידה ואשר לראשונה ילך ההרב ר"צ.

הרשב"ץ בחר מועד מסוגל וילך להרב ר' הערשעלע ומצאנו יושב עם שני אנשים ועוסקים בפלפול בסוגיא אחת, ההצלחה שחקה פנים אליו, כי זה לא כבר למד זה הענין לאמתו והתחיל לסדר עניניו איך להתערב ביניהם, בתהלה הביט עליו הרב כעל מי ששנה וספרו, ימ"מ ניכר ה' דבשנימי לכבו יאהבה, גם עתה.

עברו רגעים אחדים וגם רשב"ץ נחשב על זגל המתוכחים וסעמיו ונמיקיו הפיקו רצון מאת הרב עד אשר פנה פניו אליו ובכבוד ראש שאלהו על מצבו הרוחני, ונכנס עמו בדברים, ואז נוכח כי אך למותר היו כל דהשעריות שעשה אז בשעה שהתחבר אל החסידים.

כצאת הלומדים ונשאר הר"צ והרשב"ץ לבדם התחילו להתוכח בגוף הענין דמתנגדים וחסידים, והתחיל הרשב"ץ לסדר שורה שלמה של מעלות ופדות טובות של החסידים, ולעומתם המגופות הנמצאות במתנגדים, והראה לדעת את הר"צ כי בכמה וכמה דברים הצדק את החסידים, ורק גודל התכסרום אל רבנו הגדול

בעירו ובמקומו, והי' למדן גדול, ומי'ם לא קבל עליו עול הרבנות והי' מואס בזה, וגם התרחק מלדבר עם אנשים ועיקר חסצו הי' הבדידות. שם ישב רשב"ץ שנה וחצי ושקד בתורת וגם תורת החסידות, עפ"י הוראתו של החסיד ר"מ נ"ע.

אצל הר"מ - אומר רשב"ץ - קבל יסודות החסידות, און הפשטה פון חסידות, דארטען האט זיך דערהערט דער אור אלקי ממש, וכמה פעמים אמר הר"מ כך מקובלני מפי רבנו הגדול ז"ל, ומה מאד שמח בלבבו על חלקו וגורלו בישובו לפני הרמ"א.

באחד הימים אמר הרמ"א כי עתה אין רצונו עוד שישאר אצלו, וכי עצתו שישע לליובאוויטש, וביאר לו כי מטרת נסיעתו אצלו כבר השיג, ועתה אם יוסיף לשבת אצלו לא יתוסף לו מאומה עי"ז.

כשמעו עצת הרמ"א כמעט דמעות שמחה נראו בעיניו והסכים על ההצעה ורק אחת בקש את הרמ"א שיבאר לו ויבינו מה שיבקש מאת רבנו.

החסיד הר"מ ענהו כל שאלתו וגם הסבירו מה שצריכים לבקש מרבי, אמנם מה הגיד לו לא סיפר רשב"ץ.

בימים הנוראים הי' אצל הר"מ ואחרי החג התחיל להכין עצמו אל הנסיעה (פי' ההלך) כי ברגליו דהלך משויענציאן עד אָפּאָצק וברגליו הלך מאפאצק לליובאוויטש, וביום ר' משפטים א' דר"ח אדר ראשון שנת תר"ח בא לליובאוויטש מקום חפצו אשר זה ימים רבים שנכספה וכלתה נפשו אליו.

בעת הפרדו מהרמ"א הנ"ל נתן לו פתקא אל כ"ק אדמו"ר הצי"צ וצוקללה"ה, והזהירו לבלי לקרותה, מובן כי מפני הכבוד וביותר היראה לא הרהיב בתחלה עוזו בנפשו לקרות את הצעטיל, אבל לא יכול להעמיד על עצמו ופתח הפתקא וראה הנזיר חלק שאין כתוב בה מאומה והתפלא ע"ז.

ביום ה' ער"ח אדר ראשון יצא מהעיר דאָבנאָמיסליע ובמשך היום הספיק ללכת עד המלון (קרעטשעם) בערעזאָונע רחוקה כשבע

בדרך התחיל הרשב"ץ לבקש מאת החסיד שיקחהו אתו לליובאוויטש כי השתוקק לראות את כ"ק אדמו"ר וצוקללה"ה, אבל החסיד מאן בזה, באמרו כי אין כחכו להחליט זאת מבלי דעת כל קהל החסידים, וכי גם דעתו הפרטית מסכמת שתחלה ישע להר"מ, וכאשר יעבור עליו שם זמן או כדאי וטוב יהי' נסיעתו לליובאוויטש, למורת רוחו הוחלט כי ישאר אצל הר"מ, אף כי התבקש לנסוע לליובאוויטש רק על משך זמן קטן, היינו כמה שישאר החסיד בליובאוויטש, ומשם יחזור עמו, אבל כאשר החסיד הסביר לו שלפניו טיב יותר שישאר לכתחלה אצל הר"מ ז"ל הסכים ג"כ ע"ז ושלשה ימים קודם הפוריים באו להר"מ.

בבואם לבית הר"מ נתן שלום לחסיד וגם לו, ותומ"י אמר הר"מ זהו מהנפש אשר עשיתם בשויענציאן טוב טוב, והתחיל לקרבו והתחיל לבאר לו מהו"ע החסידות וכי זאת היא עבירה גדולה המכבדת מאד על העובד, וכי צריכים לזה סיעתא דשמיא, וכבוד הדבר ומשאו, ועיקרה הוא שכל המעשים יהיו באמת, מבלי להטעות א"ע ח"ו, והודיעו את החדוש שחדש רבנו הגדול בתורת הבעש"ט ז"ל, וכל דבירו ואמרותיו היו כען שאומרים לגר הבא להתגיר.

מנהגי הר"מ נפלאים חיו, מושבו הי' תמיד בגג הבית ושם הי' לומד ומתפלל ולא הי' מניח איש להיות עמו שם, רק תלמידו החדש הי' אתו, תפלתו היתה כהתלהבות נוראה וכן חורתו היתה קבע יומם ולילה, לליובאוויטש לא הי' נוסע, רק הי' אצל רבנו הגדול, בעל התניא, בליאָנא, ושם שהה בערך ארבע שנים, וכאז לא הי' נוסע לשום רבי.

וכה הי' מרגלא בפומי, איך קען מיט זיי גיט שטיין אויף איין ברעט, זיי קענען גיט כגביל זיין האור, דער רבי פלענט מגלה זיין אבער מגביל זיין אויך.

כל חסיד שהי' הולך לליובאוויטש ועובר דרך עיר מושב הרמ"א הי' הרמ"א נושא הפציו ומלוהו ב' או ג' מיל, הי' יושב תמיד

הראשון לנצחון נפשו אשר בגללה עזב עיר מולדתו וקרוביו ובני משפחתו ואמו אשר היתה יקרה לו מאד ואשר היא היתה היחידה הקרובה לנפשו כי מי לו ומה לו מכל קרוביו. בעינו במחשבה הזאת זלגו עיניו דמעות. אך חומי התעורר בקרבו עוד בתוקף יותר ליתן לבו ונפשו ומאדו אל כ"ק אדמו"ר הצי"צ וצוקלה"ה וכי ישכח כל קרוביו ומשפחתו וגם הנפש היחידה היא אמו, ואדמו"ר יהי אביו, וזה כל בעינו, ועתה יהי בעינו כאלו היום נולד, וזאת משפחתו וקרוביו

עבר היום ולעת ערב אחר קבלת שבת קדש, וחסידים הרבה נתאספו אל המנין עד אשר איש את רעהו ידחקו, וגם הוא נדחף אל הכותל ושאל וחקר מה יהי פה עתה, והגידו כי עת המיועדה לאמירת תורה עתה, ואדמו"ר יבא לדרוש ברבים.

כעבור כחצי שעה ראה שבאו אנשים נכבדים ועמדו אצל הבימה הגדולה שבאמצע בהמ"ד, הם בני אדמו"ר כולם מלובשים בבגדי משי ובכובעי עור סאייבעל עגולות בראשיהם, ואתם עוד אנשים מפוארים אשר עלו על הבימה ושאר העם דוחקים איש רעהו לקרב אל הבימה, ובהמ"ד מלא אנשים מפה אל פה.

אחרי הרעש קול דממה וההמון נשקט ונחלק לחצי באמצע, ודרך רחבה נעשתה, ונכנס אדמו"ר מלובש בבגדי משי לבן ומצנפת לבנה בראשו.

עלה אל הבימה וישב לו במקומו והתחיל בפסוק אם כסף תלוה את עמי כו', כסף היא הנשמה, ע"ש שהיא תמיד ככסף ותשוקה לעלות למעלה וכדכתי' רוח האדם היא העולה למעלה, דאדם הם נשי וכתוב אדם אתם כו', ודרז"ל אתם קרויים אדם, והנשמה היא נתונה בהלואה לאדם, וכתיב ימים יוצרו כו' דיש מספר קבוע כו', וחסר יומא חדא חסר לבושא חדא.

התורה עשתה רושם אדיר עליו כאשר כבר רכש לו ידיעה נכונה בחסידות, והלהיכה לבבו במאד, אחרי כלות אדמו"ר לדרוש הלך לו, וגם בני אדמו"ר הלכו להם איש לביתו.

היארסט מליובאוויטש, בעל המלון כבדו בסעודת ערב, ובשעה הששית ערב שכב לנחת. כשעה אחר חצות הלילה, הקיצו בעל המלון באמור לו כי אחד מהקצבים הולך לעיר ליובאוויטש וילך אתו יחדו, ובכואו לליובאוויטש הי' עוד כמה שעות עד שיאיר היום, ונכנס לבית הכנסת של אדמו"ר ועמד אצל התנור.

בכואו לבהכ"ג מצא איזה אנרכים יושבים ולומדים, ונתנו לו שלום ושאלוהו מאין בא, ולא השיב מאומה, וישב אצל התנור ויישן.

לקול הזכרת שם החסיד ר' מיכל מאפאצק התעורר משנתו, וישמע קול אחד הזקנים מכריז מי הוא הבא אשר הביא פתקא מהחסיד ר' מיכל מאפאצק, ויגש אל דוזקן ויאמר אנכי הבאתי פתקא מהחסיד רמ"א, ייצעק עליו מדוע לא ענית בפעם הראשונה כי זה שלש פעמים הכרזתי, ואתה לא ענית, יאמר לי לך אחרי כי כ"ק אדמו"ר קורא איתך לבא לחדרו.

מורא ופחד נפל עליו, וכל עצמותיו רעדו בכואו לחדר כ"ק אדמו"ר, הוכיחו על אשר עבר על פקודתו של החסיד דה"מ לבלתי לקרוא את הפתקא אשר שלח על ידו, בכל העת אשר הרשב"ץ הי' מזכיר אותן הדברים האחדים שאמר לו כ"ק אדמו"ר אז הי' בוכה במר נפשו והי' אומר על עצמי א גיבארענער מתנגד בעדארף האבין גאר א אנדער זיכון.

בכואו לליובאוויטש הי' בן י"ט שנה ר"ע רך, ואז התגברה עליו התשוקה ללמוד הנגלה, וכמה פעמים נשמע ממנו שהפליא לספר גודל תשוקתו ביום הראשון לכואו לליובאוויטש אל למוד הנגלה, עד שהי' אצלו כמי אש בוער ממש, והגם שהי' עיף ויגע סן הדרך הרב וכל גופו הי' שבור לרסיסים ככ"ז לא יכול להתאפק ויקח גמרא ללמוד וישב כל היום ולמד.

הנועם והעריבות שהי' לו ביום הראשון לביא, הרציונר מימי קדם ושעתה היום

יהי מרויח בזה בכי טוב, עד שהי' מספיק לו כפי הדרוש לו על הוצאת ביתו.

בשנה ההיא נולד לו בן, בהיות הבן בן שנה נחלה בחולי גדול ר"ל והלך אל אדמו"ר לתת פדיון, ונכנס אליו והתחיל לבכות, א"ל אדמו"ר, לייג א נידער דעם פדיון, וזה דהיי דבר מפורסם, שהפדיון שהאדמו"ר אינו לוקח מן היד ומצוה להניחו על השולחן, ה"ז סימן לא טוב, כמה שבקש רשב"ץ לא הועיל והוכרח להניח על השולחן, השיבו אדמו"ר עס איז צו שפעט, והלך בבכי לביתו ומצא שמת הילד.

בשנת תרכ"ה מסר לו אדמו"ר אר"ת התו"א עם ההגהות להדפיסו, ובשנת תרכ"ו נמסר לו הלקו"ת להדפיסו, וטרם נסעו מסר לו אדמו"ר פדיון שיהי' במעויבו על ציין חב"ש"ט ז"ל.

ענינים נפלאים היו אתו בדרך מסעו הזאת, ספר כי בהיותו במעויבו ורהיבין שצריכים רחמים רבים ולבנו עליו בכ"ה מאד, תוכן הפ"ג ספר, כי יאריך ה' ימי במנוחה ויקבל נחת מבניו וב"ב וירום קרן התורה והיהדות וכו'.

בהיותו בזיטאמיר עסק בהדפסת הלקו"ת נודע לו מההסתלקות כ"ק אדמו"ר דה"צ"צ זצוקלה"ה, והי' שם עד קודם חגה"ש דשנת תרכ"ו, ובחדש אלול בא בסמוך לעיר ליובאוויטש, ובשמעו בדרכו כי כ"ק מהרי"ל נ"ע הוא בקאפוסט, החליט לשבות אצלו שבת סליחת, ועל ר"ה תרכ"ז בא לליובאוויטש.

בשנת תרכ"ט מינהו כ"ק אדמו"ר מוהר"ש לשד"ר ונסע עד שנת תרל"א, בפלכי מינסק וויטעבסק טשערניגוב ופאלטאווא, והי' חזר דא"ח בהפלגה.

בשנת תרל"א ישב כל השנה בביתו בליובאוויטש, ואז למד יחד עם כ"ק אדמו"ר הרה"ק ר' שלום דובער זצוקלה"ה דא"ח ב' פעמים בשבוע בבקר משעה ד' עד שעה ו' קודם התפלה, וכמה פעמים הפליא כ"ק אדמו"ר הרה"ק הנ"ל לספר גודל נועם הלמוד ברבוי הסברים הטובים.

גם הוא - רשב"ץ - הלך למצא לו מקום דירה, ואחד מבע"ב העיר ר' דוד צערקעס שמו, לקחו לאכול אצלו ביום הש"ק וגם מקום ללון תן לו.

אחרי ש"ק חפץ לנכנס לאדמו"ר ובא בנקשה אל המשרת ר' חיים דוב וידחדרו בשתי ידי, כה עברו ימים אחדים עד שהכירו בן אדמו"ר, ר' ליב ז"ל והבטיחו שבשבוע הבע"ל שישתדל עבורו שיכנס לאדמו"ר וכן הי', מעולם לא ספר רשב"ץ את אשר דבר ביחידות, כמו שעשו כמה מההסידים הגדולים אשר ספרו היחידות שלהם, רק ספר כי כ"ק אדמו"ר ענה לו קענטס דאך לערנען, וקעסטו לערנין ביי מיר צווישען די יונגע לייט, א"ל רבי איך בין געקומען אהער לערנען זיך דאזנען, ודבר עוד מה שדבר.

ליום המחרת הודיעו המשרת כי הגבילו עבורו ארבעים קאפ' לשבוע, ואת זה יקבל מדי שבוע מידו, והוא ישב על התורה ועסק בתפלה והי' מקורב לכל בני אדמו"ר.

שתי שנים עסק הרשב"ץ בתורה ועבודת החסידות במנוחה, כ"ק הרי"ל בנו של כ"ק אדמו"ר הציע לו להתחנן עם איש אחד מליובאוויטש מה שהסכים ע"ז, ובשנת תר"י היתה חתונתו ולקחו חותנו על שולחנו על איזה שנים.

מרגלא בפומי' דרשב"ץ, שבע שנות שובע טעמתי בליובאוויטש, הן הנה השבע שנים משנת תר"ח עד שנת תרט"ו, שקדתי בלמודים בנגלה ובדא"ח, והי' נתנני לחן בעיני כ"ק הר"ש בן זקונים של כ"ק אדמו"ר אשר חזר לפני - הדרושים ששמעתי מכ"ק אדמו"ר גם חזר לפני ביאורי הדרושים ששמע ביחידות -

דברי ימי רשב"ץ וארחות חייו במשך יובל שנים תרט"ו-תרס"ה היא שלשלת ארוכה בדברי ימי החסידות והחסידים, ואי אפשר לנו לתת בקובץ זה התולדות על מלואם, כי יאריכו הדברים, והננו נותנים בזה רק רשימה קצרה, ומקוים אנחנו כי יהי' האפשרות להדפיס מזמן לזמן פרקים מארחות חייו ושיחותיו.

בשנת תרט"ו עשה לו מסחר ספריים

שרגא פייוויש זאלמאנאו ווארטא.

החסיד ר' חנוך הענדיל ז"ל גדולה שמושה - של תורה - יותר מלמודה, ומהו שמושה? פארברענגען מיט אלטע חסידים, כמו ר' חנוך הענדיל (ז"ל) וכדומה, כן הי' דברי הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע לאהרן מהיושבים, - בשבת תחכמוני בליובאוויטש. ידוע אשר טרם שנתסדה הישיבה הקדושה, "תומכי תמימים" בשנת תרנ"ז הי' נקראים הבחורים שהיו בליובאוויטש ולמדו כנפיות כנפיות כ"א בפ"ע בשם "יושבים" (זיצער), והם הבחורי חמד בני חסידי אנ"ש אשר אחרי שרכשו להם בבתים ידיעה גדולה בלמוד הנגלה בגפ"ת ופוסקים, היו באים להסתופף בצל כ"ק אדמו"ר נבג"מ לשמוע דא"ח מאמרי חסידות חב"ד יוצאים מפי קדש הקדשים מרן כ"ק אדמו"ר נבג"מ זי"ע מדי שבוע בשבוע בש"ק בערב, אח"כ הי' חוזרים את המאמרים בע"פ עד שהי' שגורים בפיהם כ"י שנאמרו, והרבה בחורים הי' יודעים בע"פ עד מאה מאמרי דא"ח ויותר, אשר בזה רכשוליהם כ"א לפ"ע ידיעה רחבה במדה ידיעה בתורת החב"ד.

אכן בכדי שיקבעו בנפשם גם מדות חסידיות ודרכי הנהגת החסידים, ואשר לכוונה זו נקבע, אחרי התיסדות הישה"ק תורת, בהסדרים של הישיבה פרק מיוחד, והוא ענין הפארברענגען עם המורים והמשפיעים) ע"ז היתה עצת כ"ק אדמו"ר נבג"מ לא' מהיושבים כשנכנס להיכלו אשר צריכים לשמש את זקני החסידים כמו ר' חנוך הענדיל (ז"ל).

(*) החסיד ר' חנוך הענדיל הי' אחד מאצילי בני ישראל מוקני החסידים אשר בחרו להם להסתפח בנחלת ה' ולבקר בהיכלו להנות מנועם וזו מחזה אלקי' בצל הוד כ"ק אדמו"ר נבג"מ בליובאוויטש, בזמן ההוא היו בליובאוויטש אנשי שם המפורסמים הרה"ח ר' שמואל בצלאל זצ"ל הנק' בשם רשב"ץ (**)

כה נמשך זמן למודם לערך ג' חדשים אך באשר כ"ק אדמו"ר האריך או בתפלה במאד וגם בשקידה בלמוד, ירא אז כ"ק אדמו"ר מוהר"ש פן ייקל לכריאותו וצוה שלא ללמוד עוד עם רשב"ץ.

מני גזו כל הימים ישב בקרעמענצוג, ופעם בשנה או שנתים, הי' בא לליובאוויטש לבקר את בני ביתו.

בשנת תרמ"ב בא על ר"ה, בי"ג תשרי כשנסתלק הוד כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נשאר עד ימי החנוכה בליובאוויטש למען הרגיע ולנחם את ב"ב של אדמו"ר מוהר"ש שהיו אב"ים נשכרי לב על המכה הגדולה ועל השרפה הגדולה אשר שרף ה' בהלקח עטרת ראשם ומחמד עין כל ישראל.

בשנת תרכ"ד נסע אל המושבה בא"האקאוו, והי' לו שם י"ב תלמידים אשר למד אתם גמרא ופוסקים, ובש"ק הי' חוזר דא"ח לפני הבע"ב וגם ב"ב לקח לשם.

בשנת תרנ"א החליף דירתו מבא"האקאוו לעיר ניקאלייעוו, וגם שם למד עם נערי"ם וגם צעירים היו באים אליו, והוא הי' לומד עמהם דא"ח בפנים, ובש"ק הי' חוזר לפניהם בע"פ.

בשנת תרנ"ג בקשו כ"ק אדמו"ר לבוא לליובאוויטש ללמוד עם בנו(1) ולר"ה שנת תרנ"ד בא ולמד אתו עד שנת תר"ס בערך, ולמודו הי' בעיון רב.

בשנת תר"ס נכנס בתור ראש משפיע למוד החסידות בישיבת "תומכי תמימים" בליובאוויטש, עם קבוצת בחורי התלמידים ומשמרתו זו נמשכה עד סוף ימיו.

במוצאי ש"ק נשא, כרבע על שערה השתים עשרה לילה אור ליום א' ס"ו לחדש סיון תרס"ה, נפטר, ובא לקבורה כפי בקשתו בתוך החמשים אמה של אהלי קדש, ציוני כ"ק אדמו"ר הצמח צדק וכ"ק אדמו"ר מוהר"ש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, תנצב"ה.

(*) ר"ה בא לליובאוויטש בשנת תר"ג, או תר"ה, ונפטר עם ס' שנת תר"ס. (** ראה אודותו בארבעת במאמר הקודם, 1) הוא כ"ק אדמו"ר שליט"א.

לו צר, כאשר בא מי מאנשי אל כ"ק אדמורי
וצוקלה"ה הי' הוא מקדים לפתחו בביקור
האכסניא שלו לדרוש בשלמו והי' מקבלו
בסבר פנים יפות, בשמחה, ובהתקרבות. עצומה,
ובדברי חבה ואהבה יתירה הי' מורה לו את
דרך עץ החיים.

אני זכיתי לחזות בנועם זיו תפארתו
בפעם הראשונה בשנת תרנ"ה, בין פסח לעצרת
אשר אז באתי ללמוד לליובאוויטש, זוכר אני
אשר פעם הייתי לומד בחדר שני מבהמ"ד
של אדמור"ר הנק' זאל הקטן, שעור עיוני
בגפ"ת והנה פתאום הגיע לאזני קול נעים
בנגון וזמרה המעורר את הלב, הפסקתי את
למודי ופניתי אל פתח בהמ"ד ואראה מחזה
מפליא, הנה באמצע השולחן העומד בבהמ"ד
ממורח למערב יושב איש אשר הדרת פנים
לו מעוטף בטו"ת ומתפלל בקול זמרה בנגון
נעים (אשר הי' ידוע בליובאוויטש) ואומר מלה
במלה שירת או ישיר, פניו צהובות כמוצא
שלל רב, ומעיניו יזלו דמעות באין הפוגות,
כמאמר זוה"ק חדוא תקוע בלבאי מסטרא דא
ובכ"י מסטרא דא, ואשתומם על המראה.

כשגמר רח"ה את תפלתו קרב אלי
בפנים שוחקות ונתן לי שלום ושאל אותי מי
אנכי, ומאין באתי ומה מטרתי בליובאוויטש,
עניתי לו אשר הנני ש"ב של הרב המריצ'
דפה ובאתי לפה ללמוד, וכאשר שמע אר"י
דברי אלה בקש אותי לבקרו בביתו ולטא
ללמוד התניא שלו, מאז קרבני בימין צדקו
באהבה רבה והורני את הדרך העולה ביתי.
אל להתקשר באילנא דחיי כ"ק אדמור"ר
וצוקלה"ה.

כן הי' דרכו והלוכו בקודש לקרב
נשמות לאביהם שבשמים, וידוע אשר זכה
שכ"ק אדמור"ר וצוקלה"ה צוה לחקוק על
מצבת קבורתו, ורבים השיב מעוז, זי"ע ועכ"י.

הרה"ח ר' אבא ז"ל צאשניקער ועוד, כל אחד
מהם הצטין במדרגתו ומעלתו בקדש, ובמהותם
העצמי, הרשב"ץ ז"ל הי' מפורסם בהשכלה,
ר' אבא ז"ל בתמימות, ור' חנוך הענדיל ז"ל
בחסידות.

איש חסיד הי'.

בכל מהותו ואיכותו הי' רח"ה חסיד, כל
עניניו מחשבותיו דבוריו ומעשיו הי' בחסידות
בחיות פנימי ועצמי, הוא הי' איש חי בעצם,
ומפני זה הי' בבחי' חיים להחיות כל הקרובים
אליו, וכמאמר איוהו חסיד המתחסד כו'
כלומר שמתחסד בעצמו ופועל גם בזולתו, וזה
הי' מהותו של ר' חנוך הענדיל ז"ל.

כל השומע את למוד התניא שלו שהי'
לומד בכל יום בין מנחה למערב לפני הבחורי
חמד, "היושבים" הנ"ל בחיות פנימי ועצמי
וברשפי אש שלהבת, בדברים היוצאים מן
הלב אשר בכל פעם ופעם היו כחדשים ממש,
הי' מתעלה ממדרגתו, ורוח חיים של חסידות
נכנס בתוכו ובפנימיותו, ספורי המעשי' שהי'
מביא להסביר ע"י איוה ענין בתניא בכל פעם
למודו בסגנון א' הי' מחי' נפשות.

כשהי' מדבר ומספר מקדושת רבותינו
הקדושים הי' בהתפעלות עצומה, פניו הי'
מוהרות כזהרי החמה, גודל ההתקשרות שלו
לת"ח הי' ע"ד הפלאה, והי' מחבב ומפאר
במאד את גדולי החסידים כמו הרה"ח ר'
שמואל דוב מבאריסאן, והרה"ח ר' אברהם'קע
מזעזבין וכו', והי' מספר בשבחם בגודל
השכלתם וסדר עבודתם במופתים גלויים ונסתרים
ברגש נפלא אשר כל אחד אשר און שומעת
לו הי' כתפעל בפנימיות ומשתנה במהותו
לטוב.

רח"ה הי' מיקר את כל אנשי החסידים
והי' אוהב נאמן לכאריא מהם באהבה רבה
ואהבת עולם, הי' שמח בשמחתם, ובכל צרתם